

Földvár.

Nem volt szerencsés az a szerződés, melyet özvegy Varjasi Györgyné Komlósi Ferenczel kötött, hogy Földvárt egészen birhassa, mert azonkívül, hogy pert akasztott a Varjasiak nyakába, meg sem akadályozhatta azt, hogy a falunak más birtokosai is ne legyenek, a mit egyébként az ellenkirályok idejéből e vidéken más birtokokra és birtokosokra is általános bajnak ismerünk. Temesvár bukása, a töröknek itteni pusztítása és Gyulának királyi várrá tétele és megőrzése ugyanis nagy változást okozott, mert alkalmat nyújtott mindkét országos párt híveinek a foglalásokra és új adományok szerzésére. Azelőtt Varjasi János volt a földesur s 39 kaput számlált a falu, de abban az évben az egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint leszál- 1552—53. lott 26-ra,¹ majd a török dulások miatt még ez év őszén 9-re. Pedig már ekkor Varjasin kívül új birtokosok is voltak a községben, csak hogy ezek a bíró esküje szerint mind el voltak pusztulva s épen ezért nevöket a királyi ravók be sem irták a lajstromba.² A török alatt azonban a vidék békéhez jutott, lassanként gyarapodott, úgy hogy a defterbe nemsokára 15 házzal irták 1557—8. be.³ Varjasi azonban lelkileg a nemzeti fejedelemhez huzván, — megunta a gyulaiak zaklatását s a németnek való adózást, ezért néhány év óta már ide hagyta ősei tekintélyes javait, melyek közé határunkból. Apáca, Kutas, Csorvásegyháza, Gellértegyháza, Monyorósfecskés, Sóstóegyháza, Bagd is tartoztak s nyíltan János-Zsigmond pártjára állott, ki őt váradí kapitánnyá tette. Ennek terméze- 1553. tesen az lett következése, hogy e javakat forma szerint is elveszítette s azokon Ferdinánd király hívei osztottak, kik közé Földvári István, Losonczi Istvánnak, a temesvári hősnek s Vásárhely földesurának titkára, is tartozott, ki urának végrendeletével s kincseivel együtt a várból még idejekorán menekült s a gyulai őrséghez csatlakozott, idővel pedig alkalmat talált a falu egy része elfoglalásához.⁴ Rajta kívül még Czako

¹ Egyet. ktr, Kaprinai kéziratai, Varia regesta duarum visitationum etc. t. LXVI. p. 18.

² Orsz. ltr. Conscriptioes dicarum. Csanádmegyei összeírás, lib. XI. tom. XIII.

³ Vélícs, M.orsz. török kincst. defterek II, 194. l.

⁴ Haan L., Békésvm, hajd. I. 178. 179.

Mátyást, Lévai Boldizsárt és Vajda Pált is a birtokosok közt találjuk, természetesen most már a nélkül, hogy Varjasi Boldizsárról, a János fiáról, ki előző évben 26 kapu után még 22 frttal adózott,¹ említés is tétetnék. Ezután ismét növekedik a fizető képesség, mert az 1562-diki birtokosok a gyulai várnak nemcsak 6—6 báránnyal adóztak, hanem a dézmafizetést a tulajdonosi lájstrom szerint is teljesítették.

Innét látjuk, hogy az adózási és a gazdálkodási viszonyok mily nyomoruságosak voltak. A dézmálók már nem is jegyzik be a földesurak neveit, hanem csak a szegény jobbágyokat sarcolják, kik viszont csak annyit vetettek, a mennyi az éhenhalástól őket megóvhatta, az eladásra, jószágtartásra többé mit sem számítottak s olyannyira nem bíztak a viszonyok állandóságában, hogy sokan házat sem tartottak, hanem a más házában huzták meg magokat. Az újabb földesurak elmenekültek, a Varjasiak is barátságosabb helyre huzódtak, bár nevök s nemesi udvaruk a faluban még fennállott annyira, hogy Boldizsár urat valamelyik adománylevelben még királyi embernek is kinevezik.²

1564.

Gyula ostromzárlata alatt az egész környékkel együtt Földvárt is feldúlták s annyira megsemmisítették, hogy sok évtizeden át még nevére sem találunk többé a forrásokban. Mikor a XVII. század eleje és közepe táján az e tájon levő helyeket a fejedelmek elajándékozták s a vitélő urak azok jó részét adományozás nélkül is rendre elfoglalták, akkor sincs emlékezés többé Földvarról, a mi nyilvános jele annak, hogy a falu nemcsak nem létezett, hanem emlékezete is elveszett, határai is teljesen összeolvadtak a szomszédos pusztákkal, melyeket a vásárhelyi pásztorok legeltettek. Még az is kétséges, mikor hogy Majláth Miklós és Rédeki Mátyás a Csongrád- és Csanádmegyékbe helyezték s általuk elfoglalt Földvár falu és Aca-egyháza a puszta (mely alatt a szomszédos Apáca-egyházát érthetnők, ha azt nem írják róla, hogy Zolt megyébe esik, a hol ugyan ilyen puszta nem létezett!) felett kölcsönösen meggyeztek³: vajjon a mi Földvárunk forgott-e szóban?

¹ Orsz. ltr. Vegyes decimalis regestrumok. (Borovszky ur szívességéből.)

² Haan, i. m. II. oklevéltár, 185.

³ Eszterg. kápt. ltr. lib. 18. fol. 560.

A földváriak dézmája a gyulai vár részére.¹

1562	Buza		Árpa		1563	Hold	Kalongya	Méhkas	K. pénz dénár
	hold	köböl	hold	köböl					
Bakos Orbán	2	1			Bagocs Orbán	5		8	
Néző Ferenc	4	2	1	1/2	Néző Ferenc	31/2			
Faragó Ambrus	1	1/2			Faragó Ambrus	21/2			
Vida Mihály	1	1/2			Vida Mihály	3			
Lövő Gáspár	3	1 1/2			Lövő Boldizsár	6		6	
Csáko Bálint	1	1/2	1	1/2	Csáko Bálint		100		
Vida Pál	3	1 1/2	1/2	1	Csáko Mátyás	3			
Karancsi György	2	1			Vida Pál	3			
Fodor Ferenc	4	2	1	1/2	Tót András	2			
Karancsi Balázs	1/2	1	1/2	1	Dana Péter	1/2			
Csala Márton	1 1/2	3			Karancsi György	2 1/2		4	
Koyács László	1	1/2			Fodor István		66		
Csatak Gergely	1	1/2			Tót Pál		40		
Kun Kelemen	1	1/2			Tót Kelemen		35		
Kun Demeter	1	1/2			Karancsi Márton		12 1/2		
Tót Mátyás	1	1/2			Torma Lukács	2			
Cseri Magdolna	1/2	1			Csalaszi Márton		54 1/2		
Cseri Bertalan	1	1/2			Barjas László		20		
Sitét Péter	1	1/2			Barjas Gergely	2			
Tót János	2	1	1	1/2	Kun Kelemen		64		
Tót Barnabás	1/2	1	1	1/2	Kun Demeter		63		
Tót Péter	1 1/2	3			Tót Mátyás	3			
Fodor János	2	1			Cseri Demeter		8		
Sitét Lukács	1	1/2			Cseri Bertalan	1			
Szép Lajos	3	1 1/2			Szekeres Márton		50		
Csáko Mátyás	2	1			Elekes János		18		
					Tót János	8			
					Tót Barnabás		16		
					Tót Lőrinc		16		
					Fodor János	5			
					Huszár István	2 1/2		17	
Huszár István	1	1/2	3	3	Gecse Balázs		31		
Gecse Balázs	1/2	1			Gecse Tamás		39		
Tót András			3		Csere Lukács		16		
Tót Pál			3		Mészáros Ambrus		24		
Tót Kelemen			3		Kis Lukács		25		
Varjas Lajos			3		Puzdorjás István	1/2			
Elekes János			3		Fodor Péter				3

¹ Rovatokba szedtem az Orsz. Itr. Vegyes decimalis regestrumai alapján. Hold azt jelenti, hogy a jobbágnak hány hold vetése volt? Köb. jelenti, hogy hány simándi köből dézmát fizetett? Kalongya (gelima) alatt a dézmába adott kalászos terményt értjük, mennyisége hihetően a „csirkének“ felel meg. Keresztyén pénznek a pecunia christianitatis-t fordítottam. A méhkasok dézmáját pénzzel váltották meg s e címen 1563-ban 25 dénár folyt be.

Annyi áll, hogy pár évvel ezután Bercsényi Imre földesurunk Földvár és Orosháza pusztákat, »melyeknek emberemlékezet óta egyáltalában nincs törvényes tulajdonosuk«, hanem tudvalevőképen az ő vásárhelyi jobbágysai művelnek olykor-olykor, eddigi és jövőre is feljánt szolgáltatásainak méltánylásául, fölkérte a királytól. A kérvényt véleményre leküldték a kamarához, mely azt megjegyzésekkel kísérte, egyebek közt azt irván róla, hogy a szóban forgó puszták a török birodalmába esnek s kétséges, hogy volt-e régebben gazdájok, vagy sem? annyi bizonyos, hogy a vásárhelyiek élnek Bercsényinek oda ajándékozható. Mindamellet az adományozás nem jött létre, talán a miatt, hogy Bercsényi egy csapással az Eszterházi Pálra ir Ráckevei várost is kérte magának.¹

A török kiűzetése és a törvényes viszonyok helyreállta után is sokáig senki sem emlékezik többé földesuráról. Még a megyéjükbe visszatért csanádi püspökök sem tudták már, hogy Földvár valamikor nékik fizette a tizedet, mert nem ujították fel arra vonatkozó igényeiket s az egyébként oly éber Károlyi Sándor sem foglaltatta megnevezetten bele birtokszerző okleveleinek egyikebe sem. Határa tehát a szomszédos Szöllős pusztáéba olvadt bele. A vásárhelyiek is ezzel együtt használták s bérelték Károlyitól. A kinestár azonban, melyre az uratlan birtokok joga szállott, mégsem hagyta Földvart végkép eltűnni a föld színéről s hogy azt helyreállithathassa a nélkül, hogy Károlynak kárt okozna, a régi földesuri határ északkeleti részéből és az annak folytatását képező régi tompai és apácai pusztákból egy 7437 katasztrális holdra menő birtokterületet kerekített ki, melyet Pusztaföldvár név alatt Csanádmegyéhez csatolt s bérlőknek adogatott ki, 1723—48. kik közül Placsintár Györgyöt és László Miklóst, későbbi időről pedig Balta Pétert és a 1794. Wodianereket ismerjük, mely utóbbiak a puszta egy részéből kertész községet is alakítottak.² Így aztán 1841. a falu újra feléledt s a csanádmegyei adózó helyek közé ismét besoroztatott,³ bár a modenai hercegi és a

¹ Bercsényi kérvénye a királyhoz a kamara észrevételeivel kísérve Orsz. leir. I. 3. tört. eml.

² Karácsonyi, Békésvm. története, II 270. Palugyay, Magyarország. leguj. leir. IV. 340.

³ Szentkláray, Századok 1892. 125.

Harruckern-féle békés megyei birtokok közé ékelve s ránk nézve idegen területté vált, melyről a városi irományok rendszeren, mint az örmények bérletét képező pusztáról emlékeznek, kik olykor a mi pusztáinkat is illetéktelenül legeltették,¹ olykor azonban albérletet is engedtek földeikből gazdáinknak, mikor ezek barmai uem fértek meg saját pusztáinkon.

A másik Földvár, melyről előzetesen is emlékeztünk, határunk ellenkező végében, a Tisza partján feküdt. Mig az egész határt az uraságtól a város birta, e Földvárt, mint a halfogásra különösen alkalmas helyet, sokáig az élelmesebb szegediek vették ki tőle, kiknek bírái az albérletet koronként meghosszabbíttatni kérték.² De majd dohánykertészeket eresztett oda az uradalom, — a város gyakorta felpanaszolt sérelmére, mignem | 1775—6. végre az 1775—6-diki nagy urbéri per folyamán³ a megtartott vizsgálatból azt sütötték ki, hogy Földvárt, mely a vallomások folyamán mindössze 3 holdra zsugorodott össze, emberemlékezet óta a kertészek mindig az uradalomtól bérelték, s melyről most ép úgy, mint egyéb perbeli követelésekről a helytartótanács azt végezte, hogy azok irányában a lakosság az urasággal egyezsége lépjen.⁴ A vége a dolognak mégis csak az lett, hogy »Földvár-sziget« haszonbéri jövedelme, mely 1783. és 1785-ben 40 frtot képezett, az uraságé maradt.⁵ Később, | 1783—9. mikor a földesuri árvák részére a megyei törvényes bizottság az uradalmi összeírást készítette, a bérletben | 1814. levő földek jegyzékébe Földvárt már csak $5\frac{14}{64}$ holddal és 45 forint haszonbérrel írtatták be,⁶ mig a legelőelkülönítési földmérések annak területét $7\frac{1004}{1100}$ holdban állapították meg, mely eltérés onnét is magyarázható, hogy egy hold alatt különböző nagyságu területeket értettek (1789-ben itt-ott 6000 □-ölet is).

¹ V. lt. Rvi. 26. cs. 51. sz. (1799-ből.)

² U. o. 2. cs. 91. sz.

³ A szegedi bírák levele 1741. jun. 4-ről V. lt. Rvi. 2. cs. 41.

⁴ Htt. rend. 1776. dec. 23-ról V. ltr. Rvi. 2 a. cs. 2. sz. és 10. cs. 196. sz.

⁵ Fixus proventus illustr. domini Csongradiensis, 1783-ból, a gróf Károlyi nemzetség bpesti ltrában és Conspectus oppidi Hmvásárhely (urb. összeírás) 1789-ből.

⁶ Az összeírás a Csongr.m. ltrban, f. kötet, 284. lapon.